

Heidi Luukkainen
Kiteen Evankelinen Kansanopisto
Itä-Suomen yliopiston jatko-opiskelija

Sulautuva opetus kansanopistojen opetuksen kehittämisessä

1. Tutkimuksen taustaa

Kansanopistot ovat vapaan sivistyksen oppilaitoksia, joiden toimintamalli on perustunut pääosin pitkien linjojen koulutukseen ja internaattimajoitukseen. Kehityksen kulku on johtanut siihen, että toisaalta liikkumisen helpotuttua käydään yhä kauempaa opistolla opiskelemissa kotoa käsin, jolloin internaatin merkitys on väistämättä pienentynyt. Toisaalta monet kansanopistot sijaitsevat suhteellisen pienillä paikkakunnilla ja syrjässä liikekeskuksista, jolloin luontainen lähellä oleva koulutukseen osallistuva väestömäärä on laskusuunnassa. Kansanopistojen perinteisen toimintamallin mukaiselle pitkien linjojen opetukselle ja internaattiasumiselle nähdään kuitenkin edelleen myös olevan tulevaisuudessa kysyntää mm. maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten koulutuksissa. Kansanopistojen toiminta ei voi kuitenkaan jäädä yksin perinteisten toimintamallien varaan, vaan opistojen on oltava mukana myös kehityksessä ja rakennettava uudenlaisia opetus- ja opiskelumalleja.

Vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelmassa vuosille 2009–2012 (2009, 59) todetaan, että vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat uuden haasteen edessä, kun opiskelun kehityskulku johtaa kohti avoimia oppimisympäristöjä, mikä tarkoittaa mm. verkkopedagogiikan eri muotojen hyödyntämistä. Toisaalta vapaan sivistystyön oppilaitoksilta edellytetään edelleen myös opetustarjontaa, joka antaa mahdollisuuden opiskelijoiden perinteiselle sosiaaliselle kohtaamiselle ja vuorovaikutukselle.

Kansanopistojen koulutusta suunniteltaessa on otettava huomioon myös koulutuksen järjestämistä koskevat lait ja asetukset. Nykyistä kansanopistojen koulutuksen järjestämistä säätelevät mm. Asetus vapaasta sivistystyöstä (805/1998), jonka 1 §:ssä säädetään kansanopiston ja valtakunnallisen liikunnan koulutuskeskuksen yhtenä opiskelujaksona järjestämän koulutusjakson vähimmäispituudeksi 15 tuntia. Tämä tarkoittaa sitä, että opetusta ei voida jaksottaa esimerkiksi iltaopetuksiksi muutamien tuntien jaksoille kansalaisopistojen tapaan, vaan jokaiseen koulutukseen on kuuluttava vähintään yksi kahdelle tai kolmelle perättäiselle päivälle ajoittuva opetusjakso, jolloin päivittäisen ohjatun opetuksen tulee olla keskimäärin vähintään viisi tuntia.

Kansanopistojen osalta monimuoto-opetuksen ja verkko-opetuksen kehittämistä ovat osaltaan hidastaneet ja jarruttaneet edellä mainitut opistoille lainsäädännössä määritellyt lähiopetusveloitteet, lähijakson vähimmäispituus sekä internaattien ylläpitovelvoite (Laki Vapaasta sivistys-

työstä (632/1998); Turunen 2005, 305-308). Vuonna 1998 annettuun lakiin vapaasta sivistystyöstä 6.11.1998/632 tuli 2§:ään muutos vuonna 2009. Tämä muutos selkeytti kansanopistojen ja valtakunnallisten liikuntaopistojen etä- ja monimuoto-opintojen käytäntöjä. Asetusmuutoksessa säädetään em. oppilaitosten etä- ja lähiopetuksesta seuraavaa: ”Kansanopiston ja valtakunnallisen liikunnan koulutuskeskuksen oppilaitoksen toimintasuunnitelmaan perustuvaan etä- ja monimuoto-opetukseen tulee liittyä yksi tai useampi vähintään 15 tuntia kestävä lähiopetusjakso.” Etä- ja monimuoto-opetuksen toteuttamistavan muoto ja sen suhteellinen osuus opetuksesta jää kuitenkin lain ja asetusten puitteissa määrittelemättä.

Vaikka kansanopistojen internaattitoiminnalle nähdään edelleen olevan tarvetta, on opistojen myös kehitettävä ja uudistettava toimintaansa. Tätä edellyttää osaltaan nykyinen taloudellinen tilanne, joka on johtanut opistojen opiskelijaviikkojen yksikköhintojen jäädyttämiseen ja valtion rahoitusosuuksien supistamisiin (Kansanopistojen talouspäivät 12/2012).

Nykyiset mahdollisuudet opetuksen ja opiskelun toteuttamiseen erilaisissa verkko-oppimisympäristöissä antavat myös vapaan sivistystyön oppilaitoksille mahdollisuuksia koulutustensa kehittämiseksi ja opetuksensa tarjoamiselle laajemmalle, kauempana elävälle asiakaskunnalle. Tarkasteltaessa opetuksen kehittämistä erityisesti kansanopistoissa, joita velvoittaa edellä mainitut yksittäisen opetusjakson minimipituus ja internaatin ylläpito, painottuu verkko-oppimisympäristöjen kiinnostuksen kohde erilaisiin monimuoto-opetuksen tai sulautuvan opetuksen malleihin, joissa verkko-opetus on osa opetusta lähiopetuksen ohessa. Lainsäädännöllisten tekijöiden lisäksi myös useat verkko-opetusta, monimuoto-opetusta ja sulautuvaa opetusta käsitelleiden tutkimusten tulokset tukevat opetuksen malleja, joissa verkko-opetukseen on liitetty kontaktiopetusjaksoja (Scrum, Burbank & Capps 2007, 204-211; Matikainen 2002a,90; Garrison & Kanuka 2004, 95-105; Islam 2002).

2. Tutkimuskohteen ja aiheen esittely

Suomessa on 90 kansanopistokampusta, joilla on 83 ylläpitäjää. Ruotsinkielisiä kampuksia on 18. Kansanopistoja on ympäri Suomea Ahvenanmaalta Rovaniemelle saakka. Kansanopistojen olemassaolo perustuu niiden pitkiin vapaan sivistystyön opintolinjoihin ja internaattitoimintaan. Sisäoppilaitoksessa asuminen on kuitenkin huomattavasti vähentynyt vuosikymmenten aikana ja suuri osa opiskelijoista käykin opiskelemassa kotoaan käsin. Myös vapaan sivistystyön mukaiset opintolinjat ovat vähentyneet ja rinnalle on tullut useissa oppilaitoksissa merkittävän runsaasti ammatillisen koulutuksen linjoja ja ostopalvelutoimintaa. Kansanopistojen suurena haasteena onkin oman identiteettinsä säilyttäminen ja näin oman olemassaolonsa oikeuden varmistaminen kuitenkin niin, että opistot eivät jättäydy liiaksi perinteisiin rakenteisiin ja toimintamalleihin. Näin kansanopistojen toimintakulttuurin ymmärtäminen liittyy oleellisena osana kansanopistojen nykyisten oppimisympäristöjen ja opetuskulttuurin tarkasteluun ja uusien mahdollisuuksien löytämiseen ja rajoitteiden ymmärtämiseen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena

on selvittää, millaisina kansanopistojen rehtorit ja opettajat näkevät kansanopistojen vapaan sivistystyön koulutusten opetuksen nykykäytänteet ja millaisina he näkevät sulautuvan opetuksen hyväksikäytön mahdollisuudet ja rajoitteet kansanopistojen vapaan sivistystyön koulutuksessa nyt ja tulevaisuudessa. Kuinka kansanopistojen tiedostettu ja piilotoimintakulttuuri vaikuttavat opetusmenetelmien valintaan?

3. Tutkimuksen teoriaa

3.1 Kansanopistojen toimintakulttuuri

Oppilaitokseen muodostuu toiminnan myötä vuosien kuluessa tiettyjä tapoja, toimintamalleja ja normeja, josta muodostuu oppilaitoksen toimintakulttuuri (Helakorpi 1995, 120; Hämäläinen & Sava 1998.) Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat monessa tapauksessa syntyneet erilaisten kansalaisjärjestöjen tai kansanliikkeiden tai uskonnollisten taustaryhmien toimesta. Näin näillä oppilaitoksilla on ollut selkeä arvopohja, jota koulutuksella on pyritty levittämään. Arvopohjan tiedostamisesta ja selkeästä toiminta-ajatuksesta huolimatta, vapaan sivistystyön oppilaitoksille on ollut tyypillistä muotoilla välittömät toimintamallit hyvinkin väljästi, jolloin niistä on kehittynyt joustavia ja monipuolisia oppilaitoksia. (Raivola 2000, 212.)

Parhaimmillaan oppilaitoksen toimintakulttuuri tukee henkilökuntansa toimintaa ja kehitystä. Vaikka toimintakulttuuri on jatkuvasti jonkinasteisessa muutoksessa, on se kuitenkin suhteellisen pysyvä ja sille on luonteenomaista tietynlainen jatkuvuus ja ennustettavuus. Näin toimintakulttuurista voi myös muodostua organisaation ja sen henkilökunnan luovuuden, kehityksen ja muutoksen este. (Koskinen 2003, 65.)

Berg (2000, 13-15) kuvaa koulun toimintaa sisäkkäisten rajojen kehityksessä. Ulommaisena koulun toimintaa ohjaavat lait, asetukset muut määräykset ja luvat, jotka antavat toiminnalle ulkoiset rajat. Sisemmän rajauksen muodostaa oppilaitoksen toimintakulttuuri, joka on muodostunut oppilaitoksen arvoperustalle joka edelleen ohjaa oppilaitoksen visioita, strategioita ja toimintasuunnitelmia. Oppilaitoksen tulisi kuitenkin tarkastella näiden rajojen kahlitsevuutta ja etenkin mahdollisuuksia murtaa sisemmän rajauksen rajoja.

Senge (1994) mukaan oppiva organisaatio voi muodostua sellaisesta organisaatiosta, jossa mahdollistetaan sellainen syvälinen oppiminen, joka pitää sisällään taitojen, tietoisuuden ja asenteiden muuttumisen. Sengen mukaan oppiva organisaatio on sellainen organisaatio, jossa ihmiset koko ajan kehittävät kapasiteettiaan saadakseen aikaan haluamiaan asioita.

Tutkittaessa kansanopistojen rehtoreiden ja opettajien asenteita sulautuvaa opetusta kohtaan lähestytään kysymyksessä kansanopistojen toimintakulttuurin ominaispiirteiden tarkastelua. Usei-

den organisaatioiden oppimista tarkastelevien teorioiden (esim. Argyris & Schön 1978; Engeström 1995) taustalla on Batesonin oppimisen tasot, jolloin tavoitteena nähdään II tason oppiminen, jossa kyse on kyseenalaistavasta tai uudistavasta oppimisesta. Kansanopistojen toimintakulttuurin kehittämis- ja muutosvalmiuksia pedagogiikan kehittämisen suhteen tarkastellaan rehtoreiden ja opettajien nykyisten toimintamallien kuvausten kautta sekä heidän argumentointiensa kautta; kuinka he kuvailevat sulatuvan opetuksen mallien soveltuvan kansanopistojen toimintakulttuuriin.

3.2 Monimuoto/ Sulautuva opetus (Blended learning)

Monimuoto- ja verkko-opetusta ja -opiskelua on tutkittu erittäin runsaasti 90-luvun alusta lähtien. Tutkimus on kuitenkin painottunut voimakkaasti yliopisto- ja korkeakouluopetuksen tarkasteluun (esim. Wilson 2012; Schrum, Burbank & Capps, 2007; Garrison & Kanuka 2004; Mäkitalo 2006; Enquist 1999). Myös ammatilliseen ja työelämään liittyvään verkko-opetukseen ja -opiskeluun liittyvää tutkimusta on tehty (Matikainen 2002) Sen sijaan vapaan sivistystyön verkko-opetuksen kehittämistä tarkastelevaa tutkimusta on erittäin vähän.

Nykyiset Internet-pohjaiset verkko-opiskeluratkaisut ovat luoneet uudenlaiset mahdollisuudet opetuksen ja opiskelun toteuttamiseen oppilaitoksen sijainnista riippumatta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää kansanopistojen rehtoreiden ja opettajien asenteita verkko-opetukseen ja sulautuvaan opetukseen. Opettajien ja opiskelijoiden taidot hyödyntää tietotekniikkaa opetuksessa vaihtelevat kuitenkin suuresti (Lindfors 2007). Lisäksi Lauri Saarinen (2012) osoittaa väitöskirjassaan, että tietotekniikan hyväksikäyttö Helsingin Kauppakorkeakoulussa on kyllä viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntynyt määrällisesti huomattavasti, mutta tietotekniikan tarjoamien mahdollisuuksien käyttö opetuksen monipuolistamiseen, verkottumiseen ja yhteistoimintaan ei ole merkittävästi lisääntynyt.

Blended learning – määritelmiä

Blended learning määritelmiä on erittäin runsaasti. Graham, Allen ja Ure (2003)mukaan kolme yleisimmin esiintynyttä määritelmää ovat:

1. blended learning tarkoittaa eri aistikanavien käyttöä opetuksessa (Bersin & Associates 2003; Orey 2002a, 2002b, Singh & Reed 2001; Thomson 2002)
2. blended learning tarkoittaa opetusmenetelmien yhdistelemistä (Driscoll 2002; House 2002; Rosett 2002)
3. blended learning tarkoittaa kasvokkain tapahtuvan opetuksen ja verkko-opetuksen yhdistämistä (Reay 2001; Rooney 2003; Sands 2002; Ward & LaBranche 2003; Youg 2002)

Grahamin (2004, 3) mukaan kahden ensimmäisen määritelmän ongelmana on se, että ne määrittävät blended learning –käsitteen niin laajasti, että ne kattavat lähes kaikki opetusmenetelmät ja

näin vesittävätkä koko käsitteen eivätkä näin anna mitään kuvaa siitä, mitä blended learning on. Grahamin näkee kolmannen määritelmän kuvastavan tarkasti blended learning-käsitteen historiallista kehitystä ja toimivan näin myös hänen kirjoitustensa perustana.

Myös Bullen ja Alltreen (2006, 4) määrittelyssä blended learning –käsitteestä korostuu perinteisen kasvokkaisen opetuksen ja verkko-opetuksen yhdistäminen. He määrittelevät käsitteen blended learning pedagogisena järjestelyinä, jossa laadukkaat verkko-oppimisen mahdollisuudet ja perinteiset yliopisto-opiskelun muodot yhdistetään tai sulautetaan yhteen koherenteilla, reflektiivisillä ja innovatiivisilla tavoilla. Vastaavasti Carrison ja Kanuka (2004, 96) määrittelevät blended learning –käsitteen luokkahuoneessa tapahtuvien oppimiskokemusten ja verkko-oppimiskokemusten perustelluksi integroimiseksi.

Suomenkielessä blended learning –käsitteelle ei ole vakiintunutta vastinetta. Sulautuva opetus –käsitettä on käytetty blended learning –käsitteen synonyyminä, mutta termeissä voidaan kuitenkin nähdä olevan erilaiset painotukset; kun blended learning –käsite kuvastaa kokonaisvaltaista pedagogista näkemystä oppimisesta ja sen ohjaamisesta niin sulautuva opetus korostaa opetusta ja opetuksen ympäristöjä (Levonen, Joutsenvirta, Parikka 2005).

Kun tässä tutkimuksessa lähestytään tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäytön mahdollisuuksia kansanopistojen opetuksessa rehtoreiden ja opettajien näkökulmasta, eli opetuksen näkökulmasta, soveltuu sulautuvan opetuksen käsite tähän tutkimukseen.

Asenteet tutkimuksen kohteena

Kun tarkastellaan kansanopettajien rehtoreiden ja opettajien näkemyksiä sulautuvan opetuksen hyväksikäytön mahdollisuuksista kansanopistojen vapaan sivistystyön koulutuksissa, ollaan tekemisissä henkilöiden asenteiden kanssa. Kansanopiston perinteet painottuvat pitkiin opintolinjoihin, lähiopetukseen ja internaattiasumiseen. Tästä lähtökohdasta voidaan ajatella, että opistojen rehtoreille ja opettajille sulautuvan opetuksen liittäminen omiin opetusratkaisuihinsa voi olla vieraampaa kuin esimerkiksi korkeakoulu ja yliopisto-opettajille.

Matikainen (1999) toteaa, että organisaatiokulttuuri voidaan nähdä diskursiivisesti muodostuvana, jolloin organisaatiokulttuurin tutkimuksen ja laadullinen asennetutkimuksen teoreettiset metodologiset perustat lähestyvät toisiaan.

4. Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksenä on:

Millaiset ovat tämän hetken opetuskulttuuri ja –opetustavat kansanopistojen vapaan sivistystyön koulutuksissa?

Millaiset ovat kansanopistojen rehtoreiden ja opettajien asenteet verkko-opetusta ja sulautuvaa opetusta kohtaan?

Alakysymyksiksi muodostuvat pääkysymystä tarkentavat kysymykset:

- Vaikuttaako kansanopistojen perinne internaattioppilaitoksina sulautuvan opetuksen kehittämiseen opistoissa?
- Millainen on kansanopistoja koskevien lakien ja asetusten vaikutus sulautuvan opetuksen kehittämiseksi?
- Miten rehtorit ja opettajat näkevät sulautuvan opetuksen soveltuvan kansanopiston vapaan sivistystyön koulutuksiin?
- Millaiset ovat rehtoreiden ja opettajien omat verkkotyöskentelytaidot?
- Ovatko rehtorit halukkaita tukemaan sulautuvan opetuksen kehittämistä?
- Ovatko opettajat halukkaita kehittämään sulautuvaa opetusta?
- Onko oppilaitoksissa osaamista sulautuvan opetuksen kehittämiseksi?
- Voisivatko rehtorit ja opettajat harkita yhteistyötä muiden opistojen kanssa sulautuvan opetuksen kehittämisessä ja koulutusten järjestämisessä?
- Kuinka rehtorit ja opettajat määrittelevät sulautuvan opetuksen mahdollisuuksia ja rajoitteita kansanopistojen vapaan sivistystyön koulutuksien opetuksessa?
- Millaisena opistojen rehtorit ja opettajat näkevät opistojen tulevaisuuden opetusmenetelmät ja oppimisympäristöt.

5. Aineiston hankintamenetelmät ja tulosten analysointi

Tämän tutkimuksen yhteydessä aineistoa kerätään kahdessa vaiheessa. Ensimmäisenä aineistoa kerätään lomakekyselyllä, jossa kvantitatiivisen asennekyselyn (likert, 1-5) lisäksi asetetaan kullekin kysymykselle myös avoimet kysymykset, joissa vastaajaa pyydetään perustelemaan vastauksensa. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa lähetetään lomakekysely koko perusjoukolle eli kaikkien Suomen suomenkielisten kansanopistojen rehtoreille ja opettajille, joiden sähköpostiosoitteet ovat opistojen kotisivuilla. Koska kyseessä on opetushenkilökunta, joille sähköpostin käytön voidaan katsoa olevan arkipäiväistä toimintaa, ei ole oletettavaa, että kyselyn lähettäminen sähköpostitse vääristä vastaajien joukkoa perusjoukkoon nähden.

Lomakekyselyn alustavan analysoinnin jälkeen jatketaan aineiston hankintaa laadullisen asennetutkimuksen menetelmin ryhmä- ja yksilöhaastatteluin (Vesala & Rantanen 1999, Tonttila 2010, 76-78).

Tämän tutkimuksen yhteydessä on siis tarkoitus käyttää sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tiedonkeruun ja -analysoinnin menetelmiä. Lähestymistapa kutsutaan mixed methods - tai vielä yleisemmin menetelmätriangulaatioksi, jossa molemmat tutkimusotteet täydentävät toisiaan (Hirsjärvi & Hurme 2004, 39).

Lähteet

Berg, G. 2000 Skolkultur – nyckel till skolans utveckling. Stockholm: Förlaghuset Gothia.

Bulleen, p. & Alltree, J. 2006. Editorial. Journal for the Enhancement of Learning and Teaching. 3 (2), 4-6.

Enquist, J. 1999. Oppimisen intoa verkkotyöskentelyssä: opettajaopiskelijoiden verkkotyöskentelyn kehittyminen ammatillisessa opettajakoulutuksessa. Acta Universitatis Tamperensis; 677.

Finlex 1998. Laki vapaasta sivistystyöstä. Luettu 10.1.2013. saatavilla osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632>

Garrison, D & Kanuka H. 2004. Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. Internet and Higher Education. 2004, 7,95-105.

Graham, C. 2004. Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. Teoksessa C. Bonk & C. R. Graham (Toim.) Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Fransisco, CA: Pfeiffer Publishing.

Helakorpi, S. 1995. Koulun kulttuurin muutos ja kouluorganisaation kehittäminen. Teoksessa E. Anttonen ym. Laatua kouluun. Opetus 2000. Juva:WSOY

Hämäläinen, K. & Sava, I. 1989. Koulun ihmissuhteet ja niiden kehittäminen. Jyväskylä: Suomen Kaupunkiliitto.

Islam, K. (2002). Is e-learning floundering? E-Leaming: Enterprise learning and knowledge management strategies. Luettavissa: [http:// www.elearningmag.com/elearning/issue/issue-Detail.jsp?id=1045](http://www.elearningmag.com/elearning/issue/issue-Detail.jsp?id=1045)

Koskinen, H. 2003. Pohjoismaisilta juurilta kohti maailmanlaajuista toimijuutta? Suomalaisen kansanopiston toimintakulttuuri ja sen kansainvälisyys 200-luvun alussa. Acta Universitatis Tamperensis 948.

Lindfors, E. (2007). Verkkokeskustelu – pakkopullaa vai uudenlainen mahdollisuus? Teoksessa J. Lavonen (toim.) Tutkimusperustainen opettajankoulutus ja kestävä kehitys: Ainedidaktiikan symposium 3.2.2006. Helsingin yliopisto. Tutkimuksia N:o 285, 273-282.

Matikainen J. 2002. Tuoko se sitten bisnestä? Internetiin ja virtuaaliseen oppimisympäristöön asennoituminen pk-yrityksissä. Tutkimuksia 7. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Mäkitalo, K. 2006. Interaction in online learning environments: how to support collaborative activities in higher education settings. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 18. Jyväskylän yliopisto.

Opetusministeriö 2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:12.

Osguthorpe, R. & Graham, C. 2003. Blended Learning Environments. Definitions and Directions. The Quarterly Review of Distance Education, 4 (3) 2003, 227-233.

Raivola, R. 2000. Tehoa vai laatua koulutukseen? Aikuiskasvatus WSOY: Juva.

Saarinen, L. 2012 Enhancing ICT supported distributed learning through action design research Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS, 1799-4934 ; 92/2012.

Schrum, L., Burbank, M. & Capps, R. 2007. Preparing future teachers for diverse schools in an online learning community: Perceptions and practice. Internet and Higher Education. 2007, 10, 3, 204-211.

Senge, P. 1990. The Fifth discipline. Doubleday: London.

Tonttila, K. 2010. Yrittäjyyden arvottaminen akateemisten nuorten argumentoinnissa. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.

Turunen, J. 2005. Kansanopistot koivukujan päästä. Teoksessa S. Virtanen ja V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura. (298-309.)

Wilson, A. 2012 Effective professional development for e-learning; What do the managers think? British Journal of Educational Technology 2012, 43 (6) 892-900.